

**Η ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ «ΓΥΜΝΑΣΜΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ»
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ
ΜΕ ΤΟ «EXERCICIOS SPIRITUALES»
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ DE LOYOLA**

Είναι γνωστὸν ἀλλὰ καὶ φανερὸν ὅτι ὁ Ἀγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης¹, δὲν ἐζήτησε συγγραφικὰς δάφνας οὕτε ἐξ ἄλλων του ἔργων², οὕτε ἐκ τοῦ βιβλίου τὸ ὅποῖον ἐκυκλοφόρησε μὲ τὸ δνόμα του: «Γυμνάσματα Πνευματικά»³. Τὸ μόνον γεγονὸς τὸ ὅποῖον διαπιστώνει ὁ ἐρευνητὴς εἶναι ὅτι ὁ Ἀγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης δὲν ἀναφέρει τὸν συγγραφέα τοῦ βιβλίου, τὸ ὅποῖον εἶχεν ως βάσιν διὰ νὰ γράψῃ τὸ ἴδικόν του. Πάντοτε δῆμως ἀναφέρει ὅτι ἄλλοτε κάνει προσθαφαιρέσεις εἰς τὸ ἀρχικὸν κείμενον καὶ ἄλλοτε μεταφράζει ώρισμένα κεφάλαια, προσθέτων βιβλικὰς ἢ πατερικὰς παραπομπάς. Ἀλλοτε μάλιστα ἐκλέγει ώρισμένα μέρη ἀπὸ ἕνα κεφάλαιον καὶ, τέλος, ἄλλοτε προσθέτει καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἐλληνικὸν κείμενον παραγράφους ἢ καὶ κεφάλαια.

1. Ὁ Ἀγιος Ἰγνάτιος de Loyola καὶ τὸ «Exercicios Spirituales».

Ο Ἰγνάτιος de Loyola (1491-1556), ἄγιος τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας († 31 Ιουλίου), εἶναι γνωστὸς καὶ εἰς ἐκείνους οἵ ὅποιοι δὲν ἀσχολοῦνται ἀκόμη μὲ θρησκευτικὰ ἢ θεολογικὰ θέματα⁴. Εἶναι ὁ γνωστὸς Ἰ-

1. Διὰ τὸν Ἀγιον Νικόδημον τὸν Ἀγιορείτην βλ. συνοπτικῶς: Κ. Κ. Παπούλιδη, Περίπτωσις πνευματικῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ἀγίου Ὄρους εἰς τὸν βαλκανικὸν χῶρον κατὰ τὸν 18ον αἰώνα, «Μακεδονικά», τ. 9 (1969), σ. 278-294, ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

2. Διὰ τὸν Ἀόρατον Πόλεμον τοῦ Ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου βλ. Κ. Κ. Παπούλιδη, Ἡ συγγένεια τοῦ βιβλίου «Ἀόρατος Πόλεμος» τοῦ Νικοδήμου Ἀγιορείτου μὲ τὸ «Combattimento Spirituale» τοῦ Lorenzo Scupoli, «Μακεδονικά», τ. 10 (1970), σ. 23-34.

3. Ο πλήρης τίτλος τοῦ βιβλίου εἶναι: «Εἰς δόξαν Πατρός, Υἱοῦ καὶ Ἀγίου Πνεύματος τοῦ Ἐνός Θεοῦ, Γυμνάσματα Πνευματικά διαμοιρασμένα εἰς Μελέτας, Ἐξετάσεις καὶ Ἀναγνώσεις. Ἀπερ προσθήκαις ὅτι πλείσταις, καὶ ἀφαιρέσει, καὶ ἄλλοιώσει καλλωπισθέντα τε καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθέντα, καὶ σημειώσει διαφόροις καταγλαισθέντα παρὰ τοῦ Ὀσιολογιωτάτου ἐν μοναχοῖς κυρίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου...», α' ἔκδ., Βενετία 1800, β' Ἀθῆναι 1869, γ' Ἀθῆναι 1895 καὶ δ' Βόλος (ἔκδ. οίκος Σ. Ν. Σχοινᾶ) 1950. (Ἐν συνεχείᾳ θὰ παραπέμπω εἰς τὴν δ' ἔκδοσιν).

4. Τεραστία εἶναι ἡ βιβλιογραφία διὰ τὸν Ἀγιον Ἰγνάτιον de Loyola καὶ τοὺς Ἰη-

σπανός μοναχὸς καὶ ἰδρυτὴς τοῦ Τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν, ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου: «Exercicios Spirituales»¹, τὸ ὅποῖον ἀποτελεῖ τὸν πνευματικὸν ὁδηγὸν τοῦ Τάγματος.

Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου² εἶναι ὅτι δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ ἥθικοπλαστικὸν ἀνάγνωσμα διότι δὲν εἶναι γραμμένον δι` ἀνάγνωσιν ἢ μελέτην ἀλλὰ εἶναι σύνολον ὁδηγῶν διὰ πνευματικῆς ἀσκεῖσας τὰς ὁποίας ἀσκοῦνται ὄρισμένοι πιστοὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ὅσοι κυρίως ἀκολουθοῦν τὴν ἰησουϊτικὴν πνευματικότητα. "Ενα ἄλλο χαρακτηριστικὸν τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου εἶναι ὅτι ἡμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ καὶ ἡ περίληψις ἐνὸς ἐποικοδομητικοῦ βιβλίου." Αλλωστε ἀπὸ τὸν 16ον αἰῶνα καὶ ἐντεῦθεν, πολλοὶ συγγραφεῖς ἐποικοδομητικῶν βιβλίων, εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, ἔγραψαν διάφορα ἔργα μὲ βάσιν τὸ «Exercicios Spirituales», τοῦ Ἀγίου Ἰγνατίου de Loyola. Μερικοὶ συγγραφεῖς μάλιστα, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἔγραψαν χρησιμοποιοῦντες ἀκόμη καὶ τὸν ἴδιον τίτλον τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰγνατίου.

2. Τὰ «Γυμνάσματα Πνευματικὰ» τοῦ Ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου.

Τὰ «Γυμνάσματα Πνευματικὰ» παρουσιάσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τὸν Ἀγίον Νικόδημον τὸν Ἀγιορείτην (1749-1809). Σήμερον κυκλοφοροῦν εἰς σχ. 8ον μὲ 473 σελίδας.

Μὲ μίαν πρώτην ἐξέτασιν θὰ ἔλεγε κανείς, ὅτι ὁ Ἀγιος Νικόδημος ὁ

συνίτας εἰς σημεῖον, ὥστε νὰ ὑφίσταται ἀκόμη καὶ εἰδικὴ σειρά βιβλιογραφίας διὰ τὸ θέμα. Βλ. καὶ τὰ βασικὰ ἔργα: *Monumenta historica Societatis Jesu*, *Monumenta ignatiana*, (4 σειραί), I, 6 τόμοι, Μαδρίτη 1903-1907 κ.έ. A. *Astrain*, *Historia de la Compañía de Jesus en la Asistencia de España*, Μαδρίτη 1902 κ.έ. B. *Duhar*, *Geschichte der Jesuiten in den Ländern deutscher Zunge*, Freiburg i. Br. 1907. T. *Hughes*, *The History of the Society of Jesus in North America*, Λονδῖνο 1907. P. *Tacchi-Venturi*, *Storia della Compagnia di Gesù in Italia*, Ρώμη - Μιλάνο 1909. H. *Fouqueray*, *Histoire de la Compagnie de Jesus en France*, Παρίσι 1910 κ.έ. D. *Bartoli*, *Saint Ignace de Loyola, fondateur de la compagnie de Jésus*, 2 τόμοι, Παρίσι - Λιλλη 1893. H. *Bemer*, *Les Jésuites*, Παρίσι 1910. A. *Guillermo*, *La vie de Saint Ignace de Loyola*, Παρίσι 1956. Τοῦ αὐτοῦ, *Les Jésuites*, Παρίσι (P.U.F.) 1961.

1. Τὰ «Exercicios Spirituales» μετεφράσθησαν εἰς πολλάς γλώσσας καὶ ἐγνώρισαν πολλάς ἐκδόσεις εἰς κάθε γλῶσσαν. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετεφράσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνος Ρωμαιοκαθολικοῦ ιερέως Μάρκου Ρόουσου μὲ τὸν τίτλον: Ἀγίου Ἰγνατίου Λούόλα, ἰδρυτοῦ τοῦ Τάγματος τοῦ Ἰησοῦ, Πνευματικές Ἀσκήσεις, Ἀθῆναι Ἰούνιος 1969 (πολυγραφημένη ἔκδοσις).

2. "Ἐχω ὑπ' ὄψιν τὴν ἰσπανικὴν ἔκδοσιν τοῦ 1956: *Exercicios Spirituales de San Ignacio do Loyola*, autografo español, novena edición, Madrid 1956 (editorial Apostolado de la Prensa, S. A.).

Ἄγιορείτης ἐπῆρε ώς βάσιν τὸ «Exercicios Spirituales» τοῦ Ἰγνατίου καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ κεφάλαιά του εἶχε μόνον ώς βάσιν· εἰς ἄλλα πάλιν ἔκαμε προσθαφαιρέσεις καί, τέλος, ὅλα τὰ κεφάλαια εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐδιπλασιάσθησαν ἥ ἐτριπλασιάσθησαν ἀπὸ τὰς σημειώσεις καὶ παραπομπάς τοῦ Νικοδήμου Ἀγιορείτου — ὅπως ἐγένετο ἄλλωστε, καὶ εἰς τὸ βιβλίον του «Ἀόρατος Πόλεμος»¹.

Εἶναι ἀλληλές ὅτι τὰ ἀνωτέρω ὑποστηρίζουν πολλοί, διότι ἐβασίσθησαν εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ἀγιος Νικόδημος μᾶλλον ἀπὸ κάπου θὰ εἶχεν ἀντιγράψει. Βλέποντες λοιπὸν τὴν φράσιν «Γυμνάσματα Πνευματικά» νὰ ὅμοιάζῃ μὲ τὸ «Exercicios Spirituales», ἔγραψαν, ὑπεστήριξαν καὶ μάλιστα κατήγγειλαν ὅτι... ἡλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ Ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, τὰ «Exercicios Spirituales» τοῦ Ἀγίου Ἰγνατίου de Loyola.

“Οσοι ὑπεστήριξαν αὐτὴν τὴν ἐκδοχήν, παρεσύρθησαν ἀπὸ τὴν ἀστοχίαν τοῦ λογίου μάλιστα μοναχοῦ τοῦ 18ου αἰῶνος, τοῦ Θεοδωρήτου, προηγουμένου Λαυριώτου, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ ἀντικολλυβᾶς². Τὸ κείμενον τοῦ Θεοδωρήτου, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ, εἶναι χαρακτηριστικὸν δεῖγμα τῆς ἀγνοίας ἀλλὰ καὶ τῆς ἀγραμματωσύνης τῆς ἐποχῆς³.

“Ὑπόμνημα ἀναγκαῖον πρὸς ἀσφάλειαν τῶν Ὁρθοδόξων, ὅτι τὸ βιβλίον «Γυμνάσματα Ηνευματικά» καλούμενον καὶ τὸ περὶ «Μιμήσεως Χριστοῦ» εἰσὶν Λατίνων δυτικῶν πονήματα ώς εἰς τὰ βιβλία Μελετίου Ἀθηνῶν Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας φαίνεται, ἵνα μὴ πλανῶνται οἱ τὰ βάθη τοῦ Σατανᾶ μὴ εἰδότες ενσεβῆ.

Μὴ θαυμάσεις, ἀγαπητέ, ἐὰν καὶ εἰς βιβλία τινὰ κακοδόξων πονήματα εὑρίσκωνται πολλὰ ὡφέλιμα διηγήματα πρὸς ϕύθμισιν ἐναρέτον πολιτείας, ὅτι ἐν Ἱερῷ Εὐαγγέλιον εἰς ὅλα τὰ διάφορα σχίσματα τῶν καλούμένων Χριστιανῶν ενδίσκεται ἀπαράτωτον. Καὶ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων διδασκάλων ἐφραντζόμενοι ἀπὸ τὰ συγγράμματα δυτικῶν ἐλλογίμων καὶ ὅσα ἀδογματίστως εὑρίσκονται ἐν ἐκείνοις συλλέγοντος καὶ μεταφέροντων εἰς τὰ ἑαυτῶν συγγράμματα καὶ λόγους· ἀδύνατον δμος εἶναι ὅποι νὰ μὴ ενδίσκεται συμπεφυρμένος καὶ διὸς τῆς ἐκείνων κακοδοξίας, διότι οὐ δύναται δένδρον ἄκαρπον ποιῆσαι σῦκα, οὐδὲ ἐκ βάτου τρυγῶσι σταγνολήν κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου...⁴.

Καὶ συνεχίζει τὸ κείμενον:

Ιιερὶ τοῦ βιβλίου «Γυμνάσματα Ηνευματικά» (διὰ Νικοδήμου ἐκδοθέν-

1. Βλ. σχετ. ὑποσημ. 2 τῆς σ. 168.

2. Διὰ τὸ θέμα «Κολλυβάδες» καὶ «Ἀντικολλυβάδες», βλ. Κ. Κ. Παπούλιδη, Περίπτωσις πνευματικῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ἀγίου Ὄρους, ἔ.ἄ., σ. 278-294.

3. Κῶδιξ Κυριακοῦ Ἀγίας Ἀννης, τόμος πρῶτος, σ. 636 κ.ἔ. Βλ. ἀποσπάσματα ὑπὸ Κουρίλα Εὐλογίου, μητροπολίτου Κορυτσᾶς, Κατάλογος ἀγιορειτικῶν χειρογράφων, «Θεολογία», τ. 16 (1938), σ. 350 κ.ἔ.

4. Ἔ.ἄ. χρ. σ. 636, Κουρίλα, ἔ.ἄ., σ. 350.

τος τύποις). Ενδόσκεται περὶ τούτον τοῦ βιβλίου ἀνακάλυψις εἰς τὸν νεοτυπωθέντα Λ' τόμον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας σελ. 233, ὅτε ὁ Ἰγνάτιος Λοιόλας, Πατριάρχης Ἰσπανίας, Λατīνος (καθὼς καὶ ἐν Ἑνετίαις ἔχονσι πατριάρχην οἱ Λατīνοι). Οὗτος ἐν ἑταῖροι 1534 ἔγινε πρῶτος ἐφευρέτης τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουΐτῶν (γιεζουνβίτων) καὶ πλανηθεὶς ἀπὸ τοὺς δαίμονας εἰς ἀπατηλὰς θεωρίας φανταστικῶς, ὅπου τοῦ ἐδείκνυνον οὐχὶ ἐκ θείας ἀποκαλύψεως καὶ ἀρπαγῆς ὑψηλῆς, ἀληθοῦς θεωρίας, ἀλλ’ ἐκ τοῦ πονηροῦ πνεύματος πλανώμενος. Οὗτος ἐλθὼν εἰς ἔκστασιν δικτὸν ἡμέρας, ὡς συνῆλθεν, εἰς ἑαυτὸν ἐσύνθεσε βιβλίον καλέσας αὐτὸν Γυμνάσματα Πνευματικά. Τοῦτο μετέφρασεν εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεκτον ἀνώνυμός τις, ὅπερ εὑρὼν ὁ Νικόδημος, προσθέσας καὶ αὐτός, ὅσα ἔδοξεν αὐτῷ περὶ ἀνατολῆς τοῦ φωτὸς τοῦ Κυρίου, ἐξέδωκεν εἰς τόπον ἔνθα κατὰ τὴν δόξαν τῶν Λατίνων δεσπόζοντος συγγενεῖς τοῦ Κυρίου ἦτοι τέκνον αὐτοῦ (ντεσπόζο γὰρ λέξις ιταλική ἐστι τὸ ἐκ ξύλου γεγλυμμένων κουβούκλιον δηλοῦν...)¹.

Εἶναι λοιπὸν φανερὸν ὅτι οἱ κατήγοροι τοῦ Ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου ὅχι μόνον δὲν ἐγνώριζαν τὰ πράγματα, ἀλλὰ παρέσυραν καὶ ἄλλους μὲ τὰς ἀστοχίας των. Ὁ Θεοδώρητος π.χ. γράφει ὅτι διὰ τὰ «Γυμνάσματα Πνευματικά» τοῦ Ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου ἔγραψε πρῶτος ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος. Καὶ ὁ ἀναγνώστης σχηματίζει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος εἰς τὸν 4ον τόμον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας ἀσχολεῖται μὲ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἀγιος Νικόδημος δὲν ἔγραψεν ὁ ἴδιος τὰ «Γυμνάσματα Πνευματικά», ἀλλὰ τὰ ἀντέγραψεν ἀπὸ τὸ δόμωνυμον βιβλίον τοῦ Ἀγίου Ἰγνατίου de Loyola.

Τίποτε ὅμως ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν συμβαίνει. Εἰς τὸν 4ον τόμον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας του ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος² ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸν Ἰγνάτιον de Loyola καὶ τοὺς Ἰησουίτας, μὲ τὸ πολεμικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς τοῦ 18ου αἰώνος³. Αὐτὴν εἶναι ἡ ὅλη ἀνακάλυψις τοῦ Θεοδωρῆτον. Ἐξ ἄλλου ὁ Θεοδώρητος προσθέτει εἰς τὴν πολεμικότητα τοῦ Μελετίου καὶ τὴν παραποίησιν, διότι ἐνῷ ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος γράφει:

... ὁ Ἰγνάτιος Λοϊόλα, Πατριάρχης καὶ θεμελιωτὴς ταύτης τῆς Ἐταιρείας, ἐγεννήθη ἐν Ἰσπανίᾳ...⁴.

1. Ἐ.ἄ. χφ. σ. 636, Κούριλα, ἔ.ἄ., σ. 351.

2. Ο πλήρης τίτλος τοῦ ἑργού είναι: Μελετίου, Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, Προσθήκη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας, τόμος Δ', Βιέννη 1795.

3. Ἐ.ἄ., σ. 233-245: «Περὶ τοῦ Τάγματος τῶν Ἰησουΐτῶν. Περὶ τῆς ἀρχῆς, αὐξήσεως, καὶ ξεπεσμοῦ, διδασκαλίας, καὶ ηθικῆς αὐτῶν».

4. Ἐ.ἄ., σ. 233.

Ο Θεοδώρητος γράφει ἡ μᾶλλον παραποιεῖ ἀτέχνως:

...*Ignatios Louviliac, Patrumachos Ispanias, Lativios (καθὼς καὶ ἐν Ἐνετίαις ἔχονσιν...*¹.

3. Τὰ «Γυμνάσματα Πνευματικά» καὶ τὰ ἔργα τοῦ J.-P. Pinamonti.

Ο Γάλλος Ρωμαιοκαθολικός M. Viller (S. J.) ἀπέδειξε πρῶτος, ὅτι, ναὶ μὲν τὰ «Γυμνάσματα Πνευματικά» ἔχουν δυτικοευρωπαϊκὴν ἐπίδρασιν, δὲν προέρχονται ὅμως ἀπὸ τὸ «Exercicios Spirituales» τοῦ Ἅγιου Ἰγνατίου de Loyola ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ἰταλοῦ J.-P. Pinamonti².

Τὸ βιβλίον τοῦ J.-P. Pinamonti εἶχεν ὡς τίτλον:

Τὸ βιβλίον τοῦ Ἅγιου Νικοδήμου τοῦ Ἅγιορείτου εἶχε ὡς τίτλον:
«Εἰς δόξαν Πατρός, Υἱοῦ καὶ Ἅγιου Πνεύματος τοῦ Ἐνὸς Θεοῦ,

«EXERCIZI SPIRITALI
di S. Ignatio di Loyola
distinti e divisi
nelle meditazioni,
negli exami
e negli lezioni...»³

GYMNAΣΜΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ
Διαμοιρασμένα
εἰς Μελέτας,
Ἐξετάσεις
καὶ Ἀναγνώσεις.
Ἄπερ προσθήκαις...»⁴.

Ο Ἰταλὸς Pinamonti συνέθεσε πολλὰ ἐποικοδομητικὰ βιβλία μὲ βάσιν πάντοτε τὰ «Exercicios Spirituales» τοῦ Ἅγιου Ἰγνατίου de Loyola. Ο Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἅγιορείτης μεταφράζων εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὸ «Exercizi Spirituali» τοῦ Pinamonti προσέθεσε πολλάς βιβλικάς καὶ πατερικάς παραπομπάς.

‘Αλλ’ ἀς ἴδωμεν τὰς διαφορὰς ἀναλυτικώτερον: Αἱ «Ἀναγνώσεις» τοῦ Ἅγιου Νικοδήμου τοῦ Ἅγιορείτου⁵, ἔχουν ληφθῆ ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Pina-

1. Εὐλογίου Κουρίλα, ἔ.ἀ., σ. 351.

2. M. Viller, S. J., Nicodème L'Agiorite et ses emprunts à la littérature spirituelle occidentale. Le Combat Spirituel et les Exercices de S. Ignace dans l'Église byzantine, «Revue d'Ascétique et de Mystique», τ. 5 (1924), σ. 176 κ.έ. Πρβλ. καὶ I. Haussler, S. J., Les Exercices Spirituels de Saint Ignace et la méthode d'oraison hésychaste, «Or. Chr. Per.», τ. 20 (1954), σ. 7-26.

3. Α' ἔκδ. Βενετία 1704.

4. Γιὰ τὸν πλήρη τίτλο βλ. ὑποσημ. 3 τῆς σ. 168.

5. Βλ. «Γυμνάσματα Πνευματικά», ἔκδ. δ', Βόλος 1950, σ. 340-361.

monti: *Via del Cielo Oppianata*¹. Ἡ τελευταία ὅμως ἀπὸ τὰς Ἀναγνώσεις (ή 8η): «Περὶ τῶν μέσων ὅποὺ πρέπει νὰ μεταχειρίζεται τις διὰ νὰ φυλλάττῃ τὸν καρπὸν ὅποὺ ἀπόκτησεν ἐκ τῶν παρόντων πνευματικῶν ἀσκήσεων»², ἔχει ληφθῆ ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Pinamonti: *Religiosa in Solitudine*³.

Τὰ μέρη «Μελέται»⁴ καὶ «Ἐξετάσεις»⁵ τοῦ Ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου προέρχονται ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Pinamonti, τὸ ὅποῖον ἀνεφέραμεν, «Exercizi Spirituali»⁶. Ἐκ τοῦ μέρους «Μελέται» τοῦ Ἀγίου Νικοδήμου, ἡ δευτέρα (μικρά): Ἡμέρα Β': «Περὶ τοῦ ἀβεβαίου τῆς ὥρας τοῦ θανάτου»⁷, ἔχει ληφθῆ ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Pinamonti: *Religiosa in Solitudine*⁸, ἐνῷ ἡ εἰκοστὴ τρίτη: «Περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γενικῶς θεωρουμένης»⁹ δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ ἔργα τοῦ Pinamonti καὶ ἵσως ἀνήκει ὅλη εἰς τὸν Ἀγιον Νικόδημον τὸν Ἀγιορείτην¹⁰. Τέλος, εἰς τὸ τμῆμα «Μελέται» ὁ Ἀγιος Νικόδημος δὲν ἀκολουθεῖ τὴν σειρὰν τοῦ Pinamonti¹¹.

Τὸ βιβλίον, λοιπόν, «Γυμνάσματα Πνευματικά» τοῦ Ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου δὲν ἔχει καμμίαν συγγένειαν μὲ τὸ βιβλίον «Exercicios Spirituales» τοῦ Ἰσπανοῦ Ἀγίου Ἰγνατίου de Loyola, ἀλλὰ προέρχεται ἐκ τοῦ βιβλίου «Exercizi Spirituali» τοῦ Ἰταλοῦ J.-P. Pinamonti.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Κ. ΠΑΠΟΥΛΙΔΗΣ

1. Bl. J. P. Pinamonti, *Opere Complete*, Venezia 1762, σ. 83-133 καὶ M. Viller, S. J., ἔ.ἀ., σ. 176.

2. «Γυμνάσματα Πνευματικά», ἔ.ἀ., σ. 445-461.

3. Bl. J. P. Pinamonti, ἔ.ἀ., σ. 254 καὶ M. Viller, S. J., ἔ.ἀ., σ. 176.

4. «Γυμνάσματα Πνευματικά», ἔ.ἀ., σ. 11-304, 305-313.

5. «Γυμνάσματα Πνευματικά», ἔ.ἀ., σ. 313-340.

6. Bl. J. P. Pinamonti, ἔ.ἀ., σ. 1-82 καὶ M. Viller, S. J., ἔ.ἀ., σ. 176-177.

7. «Γυμνάσματα Πνευματικά», ἔ.ἀ., σ. 305.

8. Bl. J. P. Pinamonti, ἔ.ἀ., σ. 162-163 καὶ M. Viller, S. J., ἔ.ἀ., σ. 176-177.

9. «Γυμνάσματα Πνευματικά», ἔ.ἀ., σ. 182-199.

10. M. Viller, S. J., ἔ.ἀ., σ. 177. Πρβλ. καὶ τὴν γνώμην τοῦ Θεοδωρήτου τὴν ὅποιαν ἀνεφέραμεν: «...προσθέσας (ό Ἀγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης) καὶ αὐτός, δσα ἔδοξε αὐτῷ περὶ ἀνατροφῆς τοῦ Κυρίου,...».

11. Διὰ πλείονα βλ. M. Viller, S. J., ἔ.ἀ., σ. 176-177.

RÉSUMÉ

Constantin Papouliidis, Comparaison du livre «Γυμνάσματα Πνευματικὰ» de Nicodème L'Hagiorite avec «Exercicios Spirituales» d'Ignace de Loyola.

L'auteur approfondit à l'influence occasionnelle de l'Église Catholique-Romaine sur les écrits de Saint orthodoxe, Nicodème L'Hagiorite et spécialement sur la parenté de son livre «Γυμνάσματα Πνευματικὰ» avec «Exercicios Spirituales» d'Ignace de Loyola, se mettant d'accord avec M. Viller, S. J., que Nicodème L'Hagiorite utilisa les écrits de J. P. Pinamonti et spécialement son «Exercizi Spirituali» et non le livre cité d'Ignace de Loyola.